

nja pojedinih čimbenika) u knjizi vrlo jasno izražavaju i opći zahtjevi, pa i apeli za promjenom ponašanja, za moralom, humanizmom, itd. Sve to dokazuje tezu da su nastojanja za promjenom svijeta utemeljena na egzogenim čimbenicima samo jedna strana a da svakako drugu stranu predstavljaju endogeni čimbenici, na kojima inzistiraju neki drugi autori.

Ivan Cifrić

Volker von Prittwitz (Hrsg.)

UMWELTPOLITIK ALS MODERNISIERUNGSPROZEB

**Politikwissenschaftliche
Umweltforschung und -lehre in
der Bundesrepublik Deutschland**

**Leske + Budrich, Opladen, 1993, 276
str.**

Umweltpolitik als Modernisierungsprozeß (Politika prema okolišu/ekološka politika kao proces modernizacije) je zbornik radova sa skupa Njemačkog udruženja za političke znanosti (DVPW) o temi odnosa politike prema okolišu, uz potporu Fritz Thyssen Stiftung.

Zbornik se čini dvostruko zanimljivim. S jedne strane on predstavlja svojevrsnu dokumentaciju o stanju istraživanja političkih znanosti i nastave u Njemačkoj u području ekološke politike. Dok su socijalne znanosti i analize najprije nastupale prosvjetiteljski, upozoravajući na ekološku krizu kao ozbiljnu stvar a ne kao pomodnu struju, nastajala su i empirijska istraživanja u području politike prema okolišu i to najprije izvan sveučilišta osobito, socijalnih znanosti, pa »okoliš«/»okolina« postaju redoviti aspekti istraživanja socijalnih znanosti i nastave, dakako sa sadržajnim i metodologijskim akcentima pojedinih subdisciplina kao politička sociologija, komparatistika, ana-

liza međunarodnih odnosa itd., i nezaobilazni temat teorijskih diskusija.

Zbornik tematizira odnos između politike prema okolišu i socijalnih i političko-institucionalnih inovacija. Pri tome se osobito problematiziraju početkom 80-ih godina oblikovana teza o »ekološkom moderniziranju«, a posljednjih godina o »refleksivnom moderniziranju« (Beck, U. /1986/. **Risikogesellschaft**. Frankfurt: Suhrkamp i Beck, U. /1991/. **Politik in der Risikogesellschaft**. Frankfurt: Suhrkamp), te općenito rasprave o moderniziranju države i upravljanja, pa se knjiga može shvatiti i kao »most« između stručnih politoloških diskusija o politici prema okolišu i socijalnoznanstvenih rasprava.

U tekstovima zbornika ne radi se samo o načelnim ili znanstvenim raspravama o problemima odnosa čovjeka i prirode nego o političko-institucionalnim i socijalnim problemima, jer se sva ta pitanja mogu i trebaju u konačnici zadržati na problemu čovjeka. Okoliš ne implicira samo neku svjetsku relaciju života i djelovanja nego i konkretnu prostorno-političku relaciju u svjetskim razmjerima. Stoga je umjesno i pitanje: može li društvo – unatoč današnjem stanju stvari: pojava kriza, rasizma, nastupanja fundamentalizma različitih zastava, rata u Europi itd. – ekološko moderniziranje prihvatiti kao neposrednu stvarnost i je li u stanju politički se ophrvati s ekološkim problemima te izgraditi socijalno podnošljive i uravnotežene strukture?

Konceptualno je zbornik sačinjen u četiri dijela. *Teorijske osnove* (15–80), *Koncepti institucionalnog moderniziranja* (81–112), *Internacionalna usporedba i internacionalni odnosi* (113–218) i *Politološka nastava* (218–240).

U prvom dijelu pišu: Martin Janicke, Volker von Prittwitz, Joseph Huber i Peter Cornelius Mayer-Tasch.

Janickeov prilog (»Ekološko i političko moderniziranje u razvijenim industrijskim društvima«) ima više heurističko

značenje za rasprave o modernizaciji povezanoj s okolišem. On doduše ne ocjenjuje situacijske odnose između pojedinih čimbenika kao kapaciteta modernizacije (težina problema, privredni uspjesi, inovativne sposobnosti struktura mišljenja i stvaranja volje, sposobnosti za strategije i konsenzuse, otvorenost mehanizama političkog mišljenja, kooperativnog stila politike itd.), ali ističe – na primjeru propagiranja Japana 80-ih godina – da je koncept modernizacije povezan s ekonomskim i tehnološkim pitanjima.

Prittwitz u svom prilogu (»Refleksivno moderniziranje i javno djelovanje«) pokazuje da se »jednostavno moderniziranje« shvaća kao odvajanje socijalnih i prirodnih uvjeta, dok se refleksivno moderniziranje shvaća kao politički inovacijski proces i odnosi se na posljedice jednostavne modernizacije. Refleksivno moderniziranje nastupa na osnovi socioekonomskih i političko-institucionalnih djelatnih kapaciteta i u oblicima nekog prostora javnosti. Pri tome se kritički osvrće i na neke nejasnoće samog pojma te izlaže svoj, već poznati (**Das Katastrophenparadox**. Opladen: Leske + Budruch, 1990) model interesne spirale koja nastaje u dinamici pojedinih faza konflikata interesa i kooperacije.

Huber (»Ekološko moderniziranje: između birokratskog i civilnodruštvenog djelovanja«) pokazuje kontroverze u javnim i političkim diskusijama kao raspre između fundamentalista i realista – u biti različite koncepcije rasta i ekološko moderniziranje. U dosadašnjoj literaturi on pronalazi porast konsenzusa s obzirom na prihvaćanje trostupnjovitog modela iz održive zaštite okoliša, integrirane zaštite okoliša i resursa te strukturnog ekologiziranja. U kontroverzama između orijentacija na državne i civilnodruštvene strategije, zastupa tezu o potrebi premještanja težišta od birokratske na civilnodruštvenu zaštitu. (Ovu tezu o utjecaju »odozdo« na strategije globalne ekološke politike susrećemo i u knjizi Karla Bruckmeiera

(1994), **Strategien globaler Umweltpolitik**.)

Mayer-Tasch (»Jenseits von Modernisierung und Postmodernisierung: Überlegungen zur universalistischen Dimension der Politischen Ökologie«) ostaje vjeran svojoj tezi iz 70-ih godina o prosvjetiteljskoj ulozi ekološkog angažmana, što ga danas dovodi do izvjesnog skeptičkog stava spram socijalnotehnoloških i interdisciplinarnih analiza ekološke politike.

U **drugom dijelu** zbornika su prilozi Horsta ZilleBena, Rudrigera Roberta i Gisele Muller-Brandeck-Boquet. Oni se bave problematikom institucionalnih mogućnosti modernizacije demokracije i ekološke politike u Njemačkoj. ZilleBen nalazi u ekološkoj politici izazov za reprezentativnu demokraciju i predlaže neke institucionalne i proceduralne modernizacije ekološke politike, kao što je, primjerice, »javni pravobranitelj« (*Öffentlichkeitsanwalt*).

Robert pokazuje da je dugo odvojena rasprava o utemeljenju zaštite okoliša u osnovnom zakonu – ustavu (*Grundgesetz*) od debate o reprezentativnom proširivanju demokracije. Početkom 90-ih godina oba su kompleksa – demokracije i ustav te zaštita okoliša i ustav – sadržajno povezani.

Muller-Brandeck-Boquet kritički analizira postojanje tendencija unitariziranja prostora ekoloških djelovanja, koje se od početka 90-ih godina smanjuju. Autorica u ekološkoj politici vidi saveznu (federalnu) renesansu, tendenciju aktualnih utjecaja pojedinih pokrajina (*Land*) na saveznu politiku, koja pojačava i procese oblikovanja volje u Europskoj zajednici.

Treći dio zbornika posvećen je internacionalnoj usporedbi i odnosima u ekološkoj politici. O tome su prilozi: Heinricha Pehlea, Markusa Jachtenfuchsa/Christena Heya/Michaela Strubela, Helmutha Breitmeiera/Thomasa Gegringa/Martina

Lista/Michaela Zurna te prilog Volkera von Prittwitz/Klausa Dieter-Wolfa.

Za Pehlesa su uvjeti i utjecaj modernizacije pretpostavka međunarodnim projektima uspoređivanja stanja u ekološkoj politici. Pod uvjetima on podrazumijeva sociokulturne čimbenike i mogućnosti djelovanja na komunalnoj razini. U pojedinim područjima suradnje potrebno je utvrditi prijelaze od latentne faze u fazu reguliranja. Perspektive međunarodne usporedbe ekoloških politika Pehles vidi u porastu analiza modernizacijskih potencijala, ponajprije u nedržavnim područjima.

Jachtenfuchs, Hey i Strubel naglašavaju da zaštita okoliša u Europi – preko Komisije – u smislu »održivog razvoja« treba biti manje smetnja privrednoj djelatnosti a više pretpostavka ekonomskih uspjeha. Najznačajniji izazovi europskoj (EZ) ekološkoj politici su povezivanje političkog djelovanja i razvoja.

Breitmeier, Gehring, List i Zurn smatraju da međunarodni sustavi zaštite okoliša predstavljaju prilog modernizaciji internacionalnih odnosa, jer posebno poboljšavaju mehanizme fleksibilnog usmjerenja kao pretpostavke kooperacije.

Prittwitz i Dieter-Wolf posebno ističu probleme rješavanja barijera globalne ekološke politike, osobito u smislu rješenja problema bogatstva i ekološke ograničenosti.

Mayer-Tasch raspravlja o problematičnosti same teme »politika prema okolini kao proces moderniziranja«, naglašavajući činjenicu da se dekadentna događanja mogu vrlo ograničeno adekvatno interpretirati kao politika prema okolišu (*Umweltpolitik*).

Četvrti dio je posebno interesantan s aspekta informiranosti o stanju nastave iz područja zaštite okoliša, o čemu piše Eberhare Schmidt (»O stanju i perspektivama nastave ekološke politike na njemačkim sveučilištima«). Tek je 80-ih godina ovo područje dobilo svoje mjesto na

sveučilištima, i to u različitim varijantama. (Sociologija je također razmjerno kasno nastupila s ponudom nastavnog i istraživačkog rada. Tek 1986. godine (na 23. sociološkom skupu u Hamburgu) predložen je (nepotpisani!) tekst (»Sozialwissenschaftliche Umweltforschung«) kojim se pokušavaju precizirati teorijska, metodološka, organizacijska i druga pitanja istraživanja okoliša. Napomenimo i da je u školskoj godini 1985/86 započela nastava i istraživački rad na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu).

Schmidt pokazuje empirijsko stanje tematike ekološke politike u području političke znanosti na 43 sveučilišta u Njemačkoj. Na nekim sveučilištima postoji redovita nastavna aktivnost (15 sveučilišta), negdje povremena (19 sveučilišta), a na nekima još uvijek nikakva. Također su razlike i u koncepciji. Postoji organizirana nastava u obliku kolegija, ali i dodiplomski, diplomski i postdiplomski studiji. U tom smislu Schmidt navodi i neke interesantne primjere (kao Oldenburški model i njegov osnovni program). Kakav oblik, opseg i sadržaj odabrali, teško je reći jer za to nema prokušanog naputka.

Njemačka je u prednosti jer su i mogućnosti zapošljavanja s ovim kvalifikacijama mnogo veće nego, recimo, kod nas. No, to ne bi trebala biti zapreka za organiziranje interdisciplinarnog (postdiplomskog ili specijalističkog) studija, s obzirom na činjenicu da su pitanja ne samo zaštite okoliša nego prije svega ekološke politike menadžmenta nemoguća bez socijalnih znanosti, a problemi nisu »zakucali« nego »lupaju« i na vrata Hrvatske.

Ivan Cifrić